

21. *Scientia absoluta futurorum contingentium cui libertati non renitatur.* — Secundum exemplum de divina scientia, non est ad rem, quia scientia futurorum absoluta et simpliciter, de qua procedit argumentum, includit suppositionem futuri effectus, quomodo sancti citandi infra, cap. 15, dicunt res non esse futuras quia præsciuntur futuræ, sed ideo præsciri quia futuræ sunt; et ita illa necessitas est ex suppositione consequenti.

Ad non peccandum determinatus extitit Christus Dominus. — Tertium exemplum latum offerebat campum dicendi de Christi Domini libertate in suis actionibus, sed hæc disputatio ad alium locum spectat, ubi pro viribus, licet non pro dignitate, declarata est. Quod ergo ad rem præsentem spectat, dicimus voluntatem Christi Domini, sicut ex vi unionis determinata est ad non peccandum, seu facta est impeccabilis, ita non mansisse liberam ad peccandum. Mansit tamen simpliciter libera ad operandum, non solum quoad circumstantias actionum suarum, verum quoad substantiam, etiam in ea voluntate qua pro nobis mori voluit; imo in ea maxime, nam libertas ad peccandum neque est necessaria ad libertatem simpliciter, neque ad illius perfectionem attinet. At, sicut Christus Dominus liber fuit in his, quæ extra Deum clare visum voluit et amavit, ita non habuit voluntatem suam physice prædeterminatam ad aliquem actum per extrinsecam actionem vel motionem, sed ipse se libere determinavit, concurrente Deo, vel generali concursu, vel per auxilia gratiæ, juxta rationem actuum quos exercebat. Et ita ex hoc exemplo nihil contra doctrinam traditam sumi potest; quomodo autem hæc omnia simul in Christo inventa fuerint, alibi, ut dixi, declaratum est. Hæc igitur de hac physica prædeterminatione inhærente in voluntate dixisse sufficiat.

CAPUT XII.

NON MINUS IMPEDIRI INDIFFERENTIAM LIBERTATIS PER PHYSICAM PRÆDETERMINATIONEM EX CAUSA EXTRINSECA, QUAM EX INHÆRENTE PRÆMOTIONE.

Hactenus tractavimus sententiam hanc de physica prædeterminatione voluntatis humanæ in priori sensu superius, cap. 5, declarato; reliquum est ut alium sensum ibi propositum persequamur, scilicet, an fiat talis præ-

determinatione physica per efficaciam extrinsecam divinæ voluntatis et potentiæ, et essentiali subordinationem, et obediendi necessitatem, quæ est in omni re creata respectu voluntatis efficaciæ et beneplaciti Dei.

1. *In quo differant ab hæreticis ii Catholici, qui hanc physicam prædeterminationem concedunt.* Stapleton.. 4 de Justif., cap. 1 et 4; Roffens.. fol. 314 et seq.; Ruard., articulo septimo; Bellarminus, libro primo de Grat. et libero arbitrio, cap. duodecimo, lib. 4, cap. decimo quarto, lib. 6, cap. nono, lib. 2 de Stat. pec., cap. 3. — Sententiam igitur hoc affirmantem falsam esse judicamus. Et imprimis, quantum ex recentioribus scriptoribus qui contra hæreticos hujas temporis scripserunt, colligitur, Lutherus et Calvinus, eorumque sectatores dicunt nos determinari a Deo in singulis actibus; differunt tamen a viris Catholicis qui hanc sententiam sequuntur, quod hi non negant, voluntatem humanam libere operari, quia negant ex illa prædeterminatione voluntatis sequi eam necessitatem operandi, quæ libertatem prorsus excludat; illi vero, cum videant ex prædeterminatione illa hanc sequi necessitatem, ut sunt impudentes et Ecclesiæ rebelles, aperte etiam libertatem negare non sunt veriti. Hinc Lutheri vox illa est apud Roffensem: *Homo multa solet proponere, coactus Dei providentia; et illa: Non sicut nos, sed sicut ille vult, ita vivimus, facimus,* etc. Ex quibus verbis, et aliis quæ prædicti auctores referunt, intelligimus hos hæreticos non negare quin voluntas nostra physice operetur quando vult, sed quia physica quadam efficacitate a Deo prædeterminatur ut velit, per efficacissimam voluntatem qua illam prævenit, ideo aiunt nostram voluntatem passive se habere in ea motione, vel quia non libere agit, vel certe quia (ut morales philosophi loquuntur) non se agit, sed agitur a Deo; quamvis dum agitur, ipsa etiam efficiat actum physica efficientia, et ita in illo principio convenit hic error cum opinione recitata; quamvis in confitenda vel neganda arbitrii libertate multum distet. Et hoc sit primum, non leve fundamentum, quod nos ad illam sententiam rejiciendam plurimum movet; ne, scilicet, cum hæreticis in illo principio, nulla auctoritate vel necessitate cogente, conveniamus, cum alias difficillimum judicemus veram hominis libertatem tueri, si voluntas nostra ex efficacia divina hoc modo physice prædeterminetur. Quod non aliter ostendemus quam appli-

cando rationes contra priorem sententiam factas, nam revera eandem vim et efficacitatem habent. In hoc ergo capite de libertate quoad specificationem, seu ad plures actus, dicemus, in sequente vero de libertate quoad exercitium.

Fundamentalis ratio.

2. Prima igitur ac præcipua ratio nostra sit, quia, si hoc genus prædeterminationis necessarium est nobis ad volendum, non est in nostra potestate nisi id tantum velle, quod Deus vult nos velle; quod si hoc ita est, sequitur ulterius nos non libere, sed ex necessitate simpliciter omittere, seu non velle quidquid omittimus velle; et hinc consequenter fit nullam carentiam actus seu voluntatis, quæ nobis accidat, posse nobis ad culpam imputari, quod est aperte hæreticum. Hæc ultima consequentia certissima est, quia necessariis nec meremur nec demeremur; secunda vero est illatio etiam certa, quia, quod non est in potestate nostra, ex necessitate omittitur; si ergo ipsum velle non est in nostra potestate, omittere illud non erit voluntatis ac libertatis, sed necessitatis. Item, ob hanc causam, quod omittimus ex ignorantia invincibili, vel ex naturali et inculpabili inconsideratione, non imputatur nobis ad culpam, nec censetur liberum, sed naturale ac necessarium, quia non fuit in potestate nostra id velle quod incognitum prorsus fuit; nec etiam fuit in potestate nostra de re illa cogitare, quæ omnino ignorabatur, aut quæ animum nullo modo pulsavit, quia, videlicet, nihil nobis occurrit quod aliquo modo eam cogitationem excitaverit; et nisi aliunde incipiat, non potest a nobis ipsis inchoari, eo quod voluntas non possit ferri in incognitum, neque applicari intellectum non prius aliqua excitatione cogitatione.

3. *Ut voluntas sit libera, debet habere potestatem proximam ad usum et omissionem actus.* — Et ideo sæpe in hac materia animadvertimus, quod id maxime necessarium existimus, non satis esse ad usum et omissionem liberam ac culpabilem, quod velle sit in nostra potestate remota et radicali; nam in exemplo posito de inconsideratione naturali, absolute est in nostra potestate consideratio, remote ac radicaliter; tamen, quia proxime nec habemus, nec habere possumus omnia necessaria ut illa potestas remota reducatur in actum, præsertim primam excitationem mentis, quæ

ad volendum necessaria est, ideo simpliciter et moraliter, nec velle est in nostra potestate, nec non velle nobis imputatur ut liberum, sed excusatur ut necessarium; ergo idem dicendum est quoties velle proxime ac moraliter non est in nostra potestate.

4. Jam ergo probatur prima sequela, nimirum, si hæc prædeterminatio effectiva necessaria est, non esse in nostra potestate aliud velle, præter illud ad quod a Deo determinamur. Primo quidem, quia nos nihil velle possumus sine hac prædeterminatione divina; sed hæc non est in nostra potestate, quia nullo modo a nobis incipit, sed a Deo; ergo, si Deus adhibuit suæ voluntatis determinationem ad unum actum, et non ad alios, omnes alii non sunt in nostra potestate, quia neque ante determinationem illam Dei fuit in nostra potestate facere ut non ad hunc actum, sed ad alium nos prædeterminaret; neque post determinationem facere quidquam possumus ut Deus ad alios actus nos determinet. Quæ omnia sunt evidentiæ ex dictis supra contra aliud genus formalis prædeterminationis. Unde omnes rationes et modi quibus hoc ibi declaravimus, eodem pacto hic sedem sortiuntur. Est namque aperta implicatio in objecto, asserere, posse nos facere aliquid ut Deus nos prædeterminet; tum quia ad illud ipsum faciendum indigeremus prædeterminatione; tum etiam quia nulla dispositio ex parte nostra cogitari potest, ob quam fiat in nobis vel non fiat talis determinatio. Maxime cum hæc determinatio dicatur pertinere ad generalem influxum causæ primæ, et necessarium sit omnem dispositionem ex eo concursu procedere.

Responsio quædam rejicitur.

5. Dicunt aliqui prævidisse Deum voluntatem hominis hoc potius quam illud volituram; ideo voluisse ad hunc potius actum illam determinare quam ad alium; atque ita esse in potestate voluntatis unum potius quam aliud velle. Sed hæc responsio et repugnantiam involvit, et non satisfacit. Primum ita declaro, quia Deus non potuit prævidere quid voluntas humana sit vel esset volitura, nisi prævidendo eam cum omnibus necessariis ad volendum; sed unum ex necessariis ut ipsa velit, est, quod Deus velit illam velle, neque ipsa potest determinari ad volendum hoc potius quam aliud, nisi ex voluntate et imperio Dei efficaciter prædeterminante ipsam, ut defensores præ-

dictæ opinionis affirmant; ergo sibi ipsis contradicunt, quum aiunt Deum velle ita determinare voluntatem, quia prævidit eam hoc potius volituram quam illud, cum prima ratio hujus determinationis sit ipsum velle Dei.

6. *Confirmatio.—Implicatio in responsione data.*—Confirmatur et declaratur amplius, nam ea præscientia, qua dicitur Deus prævidisse voluntatem hoc volituram potius quam illud, vel est absoluta, id est, de tali actu re ipsa aliquando futuro; et sic, juxta prædictam sententiam, in objecto suo supponit, vel potius includit voluntatem Dei, qua efficaciter voluit ut homo haberet talem actum; nam ab illa Dei voluntate dicitur ille actus essentialiter dependere, et consequenter illam supponere; ergo non potest illa voluntas fundari in tali præscientia, sed potius e contrario præscientia in voluntate. Vel illa præscientia est tantum conditionata, et sic includit in antecedente suppositione omnes conditiones necessarias ut sit talis actus, quia sine illis esse non potest; ergo includit hanc conditionem: Si Deus velit efficaciter hominem velle hoc, homo illud volet; hæc autem conditio de quocumque actu vera est; quia, quemcumque Deus velit ut homo eliciat, homo illum eliciet, et non alium; ergo homo ex se non unum potius elicit quam alium, sed illum semper potissime ac unice quem Deus voluerit ut homo eliciat; ergo nullo modo potest intelligi, ea supposita sententia, quod Deus velit hominem hoc velle, quia prævidit illud ipsum fuisse hominem voliturum. Si enim intelligatur voliturus ex se ex prædeterminatione Dei, est repugnans ipsi sententiæ; si vero intelligatur voliturus ex Dei prædeterminatione, ergo nihil aliud est dictum quam Deum hoc velle, quia scit hominem esse determinandum, si ipse velit eum determinare; quod perinde novit de quolibet actu possibili; et tota ratio tandem revocatur in solam Dei voluntatem, et non in hominis potestatem.

7. Secundum, nimirum hoc non sufficere, declaratur. Quia libertas hominis in usu et exercitio non est consideranda secundum præscientiam Dei conditionatam, sed secundum id quod de factò homo habet et potest; Deus enim, ut frequenter Augustinus ait, non judicat hominem ex his quæ facturus esset, si hoc vel illud ei occurreret, sed ex his quæ facit, seu aliquando re ipsa facturus est; ergo ad usum libertatis nihil refert quod

Deus præsciverit quid voluntas esset volitura, hac vel illa conditione posita, si postea in re non relinquatur homini potestas ad volendum et nolendum; sed postquam Deus decrevit voluntatem hominis ad unum tantum actum in hoc momento et circa hoc objectum determinare, non relinquatur in homine potestas ad aliquem alium actum eliciendum; ergo in re ipsa non potest carentia talis actus imputari, nec est libera.

8. Quod tandem alia via declaratur, nam, juxta hanc sententiam, prædeterminatio ista est ita necessaria, ut sit essentialiter imbibita in concursu primæ causæ; ergo, si Deus absoluta voluntate sua determinat humanam voluntatem ad unum actum, et non ad alios, præbet suum concursum ad illum actum solum, et relinquit voluntatem sine concursu ad alios; sed voluntas sine concursu primæ causæ non potest operari; ergo alii actus non manent in potestate vera, proxima ac morali voluntatis, et consequenter quod non velit non potest illi tribui, sed carentiæ concursus.

Dilucidatur exemplo.—Dices: in omni opinione et sententia, quicumque non operatur, caret actuali concursu, et tamen non inde fit, qui sic non operatur, non posse operari. Respondetur aliud esse non habere concursum in actu secundo, aliud vero non habere illum in potestate sua seu in actu primo, sed omnino esse denegatum a Deo. Illud prius non dicit carentiam potestatis, sed actionis tantum; hoc vero dicit carentiam potestatis proximæ et expeditæ ad operandum, quamvis non tollat facultatem intrinsecam ad operandum. Exemplo res declaratur, nam ignis, quando actu non calefacit ex defectu materiæ, verbi gratia, cum alioqui habeat paratum Dei concursum, ex se potens est ad calefaciendum; habet enim et facultatem proximam et omnes conditiones ex parte agentis requisitas ad illam actionem. At vero ignis Babylonicus, qui ob denegatum Dei concursum non combussit pueros intra ipsum existentes, revera proxime non fuit potens pro tunc ad calefaciendum pueros; et, si fingamus illum esse agens voluntarium, non potuisset voluntati ejus tribui quod non calefaceret, sed necessitati. Et ratio in promptu est, quia virtus creata per se sola, et destituta ope primæ causæ, est impotens ad agendum. In præsentem ergo, si concursus Dei non datur humanæ voluntati nisi per absolutam voluntatem divinam, qua vult Deus actum voluntatis humanæ absolute et efficaciter, revera

Deus solum dat et offert concursum ad illum actum; ad alios vero neque dat neque offert, quia omnino non vult alium actum fieri, neque ad illum concurrere.

9. Quod ita ulterius declaro, nam si Deus concurrat ad extra solum per illam voluntatem, illa voluntas comparatur ad actionem extrinsecam causæ secundæ, tanquam proxima ratio per quam Deus illam actionem operatur; vel (ut alii loquuntur) tanquam propria et interna actio per quam Deus efficit externam; vel denique tanquam proxima applicatio omnipotentiae divinæ ad influendum in actionem creaturæ; quocumque autem horum modorum res declaratur, sequitur Deum non tantum in actu secundo, sed etiam in actu primo, et quantum est ex se, solum præbere vel offerre concursum ad unum actum, quia ad alios nullo modo potentiam vel actionem suam applicat. Vel aliter urgetur hæc difficultas: quia si Deus ita se gereret nunc cum voluntate in hoc instante, ut omnino non vellet aliquem actum ejus, neque in illum influere, voluntas prorsus esset destituta concursu, nec posset illi imputari si nihil vellet; quia esset simpliciter impotens ad volendum, et ex necessitate nihil vellet; sed ita se habet nunc voluntas ad omnes alios actus, præter illam unum quem ipsam facere vult Deus, quia ad omnes alios non vult influere; ergo carentia omnium aliorum necessaria omnino est, neque voluntati ipsi imputari potest.

10. *Idem ex supra dictis declaratur.*—Tandem declaratur ex dictis in superioribus, quia, ut voluntas sit in ipso usu indifferens ad agendum plura, necesse est ut non solum habeat intrinsecam facultatem et potestatem, sed etiam quod habeat vel in actu, vel in potestate sua, ea omnia quæ sibi sunt ad agendum necessaria, ex quibus unum, maximeque necessarium, est concursus Dei, quem licet in actu non habeat voluntas, nisi dum actu operatur, necesse est tamen ut illum habeat ita paratum et oblatum, ut habeat illum in potestate sua prius quam operetur; alioqui non intelligitur in ea potestas proxima et moralis. Quocirca, ut voluntas secundum hanc potestatem proximam maneat indifferens ad multos actus, necesse est ut habeat in potestate sua concursum ad omnes illos; ergo huic indifferentiæ repugnat quod habeat definitum et determinatum concursum ad unum solum actum; ergo si talis concursus datur per absolutam voluntatem Dei, quæ

humanam prædeterminet, et illa Dei voluntas ad unum solum actum definita est, revera non relinquatur in nobis potestas moralis ad cæteros actus. Unde nec eorum omissio potest nobis imputari.

11. *Objection.—Solvitur.*—Dices: nonne in superioribus dictum est necessarium esse ut Deus determinet suum concursum ad hunc actum in individuo, quia voluntas humana non potest illum sua libertate determinare? Ergo vel nos etiam cogimur fateri tolli libertatem ad alios actus, quia deest concursus ad illos, vel hoc argumentum generaliter non est efficax. Respondetur hanc replicam potius declarare vim argumenti facti. Nam, esto ita sit, determinationem ad hunc actum individuum et singularem in tali specie oriri ex determinatione divini concursus, non ideo necesse est dicere determinare Deum suum concursum ad solam unam speciem actus, id est, offerre concursum suum ad volendum et non ad nolendum, ad odium et non ad amorem, vel e contrario; hoc enim neque necessarium est ad determinatam effectorem singularis actus, ut jam dicam, neque consistere potest cum indifferentiâ voluntatis quoad specificationem actus, ut argumentum factum probat. Igitur satis est quod in singulis speciebus determinet Deus suum concursum ad unum individuum actum pro tali instante. Itaque, si in hoc momento, circa hoc objectum et cum his circumstantiis voluntas sese voluerit ad amandum determinare, eliciet hunc actum amoris in individuo, et non alium, quia Deus ad illum determinavit suum concursum, et non ad alium, et sic de actu odii et aliis; tamen simpliciter manebit voluntas indifferens quoad specificationem et exercitium, quia potest amare et non amare, vel odisse pro suo arbitrio, et ad utrumque habet paratum concursum. Recte autem sequitur, intra singulas species actus, non manere indeterminatam ad plura individua, sed determinatam ad unum, veluti quoad individuationem; quia si in illa specie operari vult, amando, verbi gratia, necessario eliciet hunc actum numero, et non alium, ut argumentum factum convincit.

Occurritur alteri objectioni.—Sed dicit aliquis: ergo Deus, concurrente cum voluntate humana, semper infert aliquam necessitatem, saltem quoad individuationem actus, et tollit aliquem modum libertatis, quod videtur inconveniens; quia Deus, concurrente cum voluntate, neque in totum neque ex par-

te immutat naturalem modum agendi ejus. Respondetur negando sequelam; quia voluntas non habet specialem libertatem ad eligendum hunc actum in individuo, potius quam alium ejusdem speciei; sed habet ex se indeterminationem quamdam, quam etiam habent omnes causæ naturaliter agentes, quæ provenit ex quadam universalitate, ut sic dicam, in virtute causandi, quæ de se potens est ad varia individua in eadem specie efficienda; et ideo necesse est ut, cum agunt, ab aliquo determinentur ad efficiendum hoc individuum potius quam aliud. Hæc ergo determinatio nunquam est in creaturis ab intrinseca libertate; et ideo multi eas reducunt ad circumstantias subjecti, loci et temporis; quod nobis non placuit in Metaphysica, propter rationes ibi adductas. Et ideo dicimus hanc determinationem reduci ad definitum concursum causæ primæ, qui modus agendi æque connaturalis est omnibus causis secundis, etiam liberis.

12. *Ex objectionis solutione confirmatur intentum.* — Et hinc etiam confirmatur discursus a nobis factus, nam, sicut, respectu individui, limitatio divini concursus ex parte Dei tollit absolutam potestatem ad eliciendos alios singulares actus intra illam speciem, et ideo etiam tollit quoad hoc indeterminationem dictam, ita, si concursus omnino limitaretur ad unam speciem actus, et ad unum individuum illius speciei, tolleretur potestas proxima, et moralis indifferentia ad cæteros actus. Est tamen in hoc discrimen, quod illa determinatio concursus divini ad singula individua singularum specierum, prout a nobis explicata est, non tollit indifferentiam simpliciter quoad specificationem; et ita nec libertatem tollit, imo neque illam diminuit; quia voluntati nostræ impertinens est, quod, si amat, amet hoc actu numero, vel alio, cum neque ipsa per seipsam possit hoc definire, ut dictum est. Unde necesse est ut vel ex natura sua habeat hanc determinationem ex circumstantiis, vel quod ex concursu Dei illam recipiat. At vero, si determinatio esset ad unam tantum speciem actus, et ad unum individuum in illa specie, prout in hac sententia, quam impugnamus, dicitur fieri per absolutam et efficacem voluntatem Dei, nulla prorsus maneret indifferentia ad species actus, impedireturque potestas quam voluntas ex se habet ad alios actus eliciendos, et ita tolleretur ei libertas quoad specificationem; fieretque subinde ut ei imputari non pos-

set carentia seu omissio cujuscumque alterius actus.

Declaratur magis ratiocinatio facta.

13. Ut autem hujus discursus efficacitas magis comprehendatur ac moveat, applicetur practice ad singularem actum, sicut fecimus argumentando contra aliam sententiam de physica et inhærente prædeterminatione. Constituamus ergo hominem, cui hic et nunc proponitur hoc objectum amandum, verbi gratia, ingredi religionem; ita ut ex parte intellectus habeat omnem considerationem et judicium necessarium, et in voluntate non habeat aliquod impedimentum positive contrarium, solumque desit illi voluntas divina efficax, qua velit Deus illum hominem amare illud objectum; quid, quæso, tunc homo ille faciet ut amet objectum illud? Immediate enim et proxime (ut sic dicam) elicere amorem non potest, cum non possit ipse inchoare actum, nisi moveatur, non solum ex parte objecti per judicium intellectus, sed etiam ex parte potentiae per prædeterminationem superioris agentis; et tamen non movetur nec determinatur; ergo, quamdiu ita se Deus habet erga voluntatem illius hominis, nullo modo est in proxima potestate ejus immediate inchoare talem actum. Nec etiam est in potestate ejus aliquid facere, quo posito, a Deo determinetur; tum quia nihil tale fingi aut cogitari potest; tum etiam quia ad illud esset necessaria alia similis præmotio efficax divinæ voluntatis, de qua simile argumentum redibit. Nulla ergo via aut ratio relinquatur, ob quam possit tali homini moraliter imputari quod non amet illud objectum; non est ergo libera illa carentia, neque oppositus actus est in ejus potestate. Hoc autem quod in hoc exemplo declaratum est, in omnibus humanis actibus procedit, si illa prædeterminatio necessaria est, ut ex dictis constat.

14. *Objectio. — Solvitur.* — Dicet aliquis: etsi homo, dum elicit unum actum voluntatis, careret concursu ad alios, dummodo ipse hoc ignoraret, eodem modo operaretur, sicut modo, id est, eodem affectu, et cum eadem propria determinatione suæ voluntatis; ergo operaretur cum eadem libertate, quia cum eadem voluntate; hæc enim variari non potuit, manente eadem existimatione in intellectu, et eodem actu positivo in voluntate. Insinuatur in hac objectionem quidam dicendi modus aliquorum Lovaniensium (ut fertur),

CAPUT XIII.

TOLLI LIBERTATEM QUOAD EXERCITIUM PER PHYSICAM PRÆDETERMINATIONEM EX VOLUNTATE DEI EXTRINSECA.

Superest tractanda altera ratio ab alio inconvenientemente desumpta, de impedimento libertatis quoad exercitium, quod ex prædicta positione sequi ostendemus.

1. *Ex Scoticis principiis contra extrinsecam prædeterminationem ab eo assertam quæ efficax ratio conficiatur.* — Scoti ratio. — Et imprimis possumus ad hominem contra Scotum ita colligere. Ille enim ita sentit de hoc concursu, et motione divinæ voluntatis circa humanam, quod, si ex necessitate conveniret divinæ voluntati ita movere humanam, periret omnino contingentia et libertas; sic enim ipse argumentatur: causa quæ non movet nisi mota, si necessario movetur, necessario etiam movet; sed voluntas humana non vult, nisi mota a Deo volente illam velle; ergo, si Deus necessario vellet ut homo hoc vellet, necessario vellet etiam voluntas idem, necessario (inquam) simpliciter, et quoad exercitium, ita quod tolleretur libertas et contingentia. Supponit ergo Scotus in hac ratione motionem illam primæ causæ inferre necessitatem secundæ, ita ut respectu ipsius causæ secundæ talis actio non sit libera, sed solum quatenus motio primæ causæ ipsi libera est. Nam si eadem motio quæ nunc fit libere a prima causa, fieret ab ipsa necessario, ex illa sequeretur necessitas simpliciter in actu causæ secundæ; ergo, etiamsi nunc illa motio sit libera causæ primæ, ex illa sequitur necessitas in actu causæ secundæ respectu ipsius causæ secundæ, licet non sequatur respectu primæ. Patet hæc ultima consequentia; tum quia eadem motio causæ primæ eodem modo infert actum secundæ, sive a causa prima necessario procedat, sive libere; id enim impertinens est ad efficaciam motionis, si in re sit eadem; tum etiam quia actus non est homini liber, propter indifferentiam quam habet in ordine ad causæ primæ voluntatem, sed propter indifferentiam respectu propriæ voluntatis; alioqui non est homo qui potest operari et non operari; sed Deus est qui potest in ipsum operari et non operari; igitur, si motio illa seu voluntas Dei efficax, existens necessario in Deo, tolleretur libertatis

hominem, scilicet, operari libere quia existimat se operari libere, non quia vera indifferentia operetur, sed determinatus ab alio. Sed est error in fide, quia vel illa existimatio hominis vera est aut falsa; si vera, ergo non solum homo existimat se operari libere, sed in re ipsa libere operatur, nam ex eo quod res est, existimatio vera est. Si autem est falsa, ergo et fides falsa est, quæ docet hominem operari libere. Deinde, ergo omnes hæretici, qui existimant hominem non operari libere, non operantur libere, neque in eo peccant; quod est plane contra fidem. Denique, regulariter loquendo, dum homo operatur, non habet illam existimationem nec cogitationem, nisi fortasse in habitu, quod est valde per accidens, tum quia habitus, qui non exit in actum, non potest conferre actualement libertatem; tum etiam quia multi idiotæ non habent illum actum, nec unquam fortasse reflexe considerarunt an sint liberi. Non ergo ex tali existimatione est libertas in nostris actibus, sed ex re ipsa. Atque ita, in prædicto casu, negandum est actionem esse liberam quoad specificationem, quia, licet maneat eadem voluntas, non tamen eadem potestas; libertas autem utrumque requirit. Unde argumentum ad summum probat manere idem voluntarium, non autem idem liberum; nam hæc duo diversa sunt, ut in principio hujus libri declaratum est. Posset tamen in eo casu manere actio libera quoad exercitium, si per suum concursum Deus non inferret necessitatem voluntati, seu prædeterminaret illam ad unum; quod idem est, ut jam ostendam. Nam, si Deus hoc modo præmoveat aut necessitet voluntatem, quamvis homo id ignoret, revera privabitur usu libertatis propter rationem factam, quod libertas esse debet in re, non in existimatione. Imo, etiamsi homo tunc existimaret se operari libere, non posset ea de causa talis actio illi moraliter imputari ad culpam vel laudem; quia vel talis existimatio esset etiam necessaria, vel certe, ea non obstante, actio esset necessaria et non libera. Quapropter, nisi ratione talis existimationis homo aliquid operetur, quod posset in re ipsa vitare, nihil talis existimatio refert ad moralem actionem et imputationem.